

In de schaduw van het “Manchester van het Vasteland”:

TEXTIELBEDRIJVEN TE GERAARDSBERGEN IN DE XIXe EEUW DEEL 2 en slot

door Jacques DE RO

In een eerste deel werd de historische evolutie geschetst van de textielnijverheid te Geraardsbergen vanaf de stichting van de stad (1068) tot het begin van de XXe eeuw. Hierin werd vooral de ongelijke ontwikkeling benadrukt van deze industrietak in de Oudenbergstad en de provinciehoofdplaats Gent. Vervolgens werd een historisch overzicht aangevat van de textielbedrijven te Geraardsbergen tijdens de XIXe eeuw. Hierbij kwamen reeds de blekerijen, de blauwververijen en de kalanders, de stoffendrukkerijen en de hoedenmakerijen aan bod. Deze reeks wordt afgesloten met een tweede deel, dat in hoofdzaak de veruit belangrijkste ondernemingen uit de textielsector belicht: spinnerijen en weverijen.

Spinnerijen en weverijen:

Dit overzicht van de spinnerijen en weverijen, opgericht te Geraardsbergen in de loop van de XIXe eeuw, wordt hier voor alle duidelijkheid chronologisch opgevat. Zij zijn gerangschikt volgens het jaartal van hun ontstaan en gebundeld per periode. Deze periodes corresponderen met de opeenvolgende politieke regimes. Met ingang van de Belgische periode zijn ze geschikt per decennium.

De Franse Tijd (1794-1815)

In een ongedateerd document uit de XVIIIe eeuw deed een zekere *Guilielmus De Puydt*, afkomstig uit Brussel, een aanvraag aan de burgemeester en schepenen van Geraardsbergen “tot het oprechten van eene manufacture, ofte fabrique” van weefsels. Opmerkelijk was dat hij het weven zou laten uitvoeren door arme weeskinderen, die de eerste twee jaar gratis zouden werken, de komende twee

jaar aan half loon om tenslotte na vier jaar het volle loon te verdienen als “volcomen gasten”. De vraag blijft open of het stadsbestuur op zijn verzoekschrift is ingegaan. Dergelijke opzet was heel uitzonderlijk in een periode waar het grootste deel van de Geraardsbergse bevolking (wevers, spinsters, kantwerksters...) vast geankerd zat in de plaatselijke thuisnijverheid.

Terwijl de katoenspinnerijen en -weverijen tijdens de Franse overheersing reeds op volle toeren draaiden in de provinciehoofdplaats Gent, bleef de textielnijverheid in de Oudenbergstad quasi ongewijzigd. De technische uitrusting was primitief, de productie bleef laag. In 1809-1815 telde de Denderstad twee “fabriques de siamoise et toiles rayées et à carreaux”. Zij behoorden toe aan *Henri Rens* en *Jean Van Ophem*, die tevens een linnendrukkerij in beheer had³⁸. Over hun locatie in de stad, het machinepark of het aantal arbeiders in dienst is niets geweten. Geraardsbergen bleek overigens voor de katoenfabrikanten buiten de stad een aanlokkelijke plaats met tal van goedkope werkkrachten. Zo was er *Van den Berghe*, die voor zijn katoenweverij elders in 1812 een groot aantal wevers thuis aan het werk zette. Ook voor rekening van *Jean Raepsaet*, die een katoenweverij in Oudenaarde beheerde, werkten hier in 1812-1815 wevers, maar wellicht had hij hiervoor een werkplaats ingericht.

Merkwaardig is de oprichting van de katoenweverij “*Greban-Bogaert en Compagnie*”, die in 1808-1811 in de Denderstad bedrijvig was. *Joachim Claude Greban*, een Fransman door zijn huwelijk verbonden met de belangrijke Gentse familie Van Aken, was een zeer ondernemende katoenfabrikant en bezat naast een textielbedrijf in Oudenaarde, eveneens in deze periode een katoenspinnerij aan de Coupure in Gent. Hij beschikte er over een uitgebreid machinepark en zijn bedrijf met 975

arbeiders in 1817 behoorde op dat ogenblik tot de grootste in zijn soort. Hij investeerde in hoofdzaak in nieuwe machines zodat te weinig geld overbleef voor de bouw van een nieuwe fabriek. Nochtans vereiste de zware technische uitrusting stevige gebouwen met een grote draagkracht. Net als Lieven Bauwens vond hij die in de genationaliseerde goederen van de clerus. Zo was hij in Oudenaarde eigenaar geworden van de Abdij van Maagdendale. In deze context had Greban er alle belang bij in associatie te treden met Charles Bogaert (zie De Heemschutter nr. 189), die naast een blauwververij annex kalenderpaardenmolen omstreeks die tijd eigenaar was geworden van de Sint-Adriaansabdij. In 1808 zetten zij te Geraardsbergen minstens 50 weefgetouwen en 64 arbeiders in voor de productie van "*calicots, basins, piqués, mousselines, gaze de coton et serviettes de coton*", naar alle waarschijnlijkheid in een vleugel van de Sint-Adriaansabdij (afb. 9). Een locatie die Greban overigens voor het bergen van zijn machinepark in gedachten had toen in 1824 de inboedel van zijn spinnerij te Gent door de overheid in beslag werd genomen ten gevolge het niet inlossen van een hypotheekschuld uit 1817 aan het Oost-Vlaamse Provinciebestuur. Zijn samenwerking met Bogaert was van korte duur. Het werk moest regelmatig worden stilgelegd bij gebrek aan katoen, dat door de continentale blokkade ook bijzonder duur was³⁹.

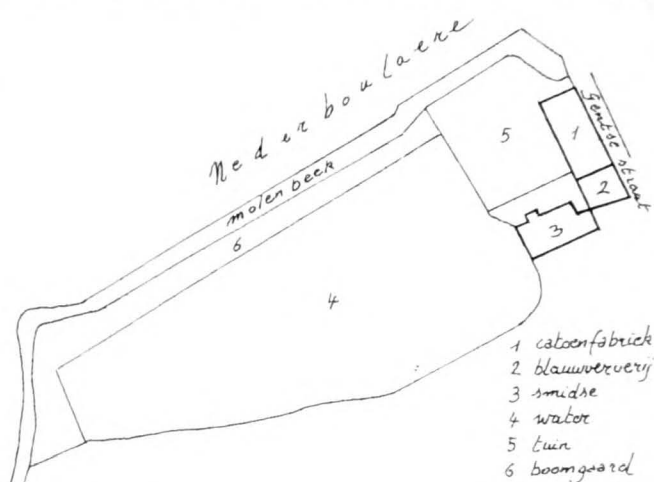

Afb. 9: De katoenweverij "Greban-Bogaert en Compagnie" in een vleugel van het prelaatsgebouw *van de Sint-Adriaansabdij (1808-1811) ?

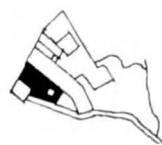
De Hollandse Tijd (1815-1830)

Andere katoenfabrikanten die hun geluk beproefden in de Oudenbergstad waren de **gebroeders Wanten**. De familie Wanten was afkomstig uit het Limburgse

plaatsje Alken en na de dood van Petrus Wanten in 1795 vestigden zijn weduwe en zonen zich te Gent. In 1812 hadden beide broers in deze stad een katoenspinnerij opgezet in een deel van de Cisterciënzinnenabdij "*Nieuwenbosch*" in de Tweebruggenstraat. In 1820 brak er echter brand uit in de kloostergebouwen, zodat zij genoopt waren er hun activiteiten stop te zetten. In 1825 hadden zij hun oog laten vallen op een watermolen, pal gelegen aan de Molenbeek te Nederboelare (de zogen. "*vlieghuut muelene*", reeds vermeld in 1243). Daartegenover, in het gebouwencomplex, dat langs de overzijde van de Gentsestraat lag buiten de Gentse Poort, maar op het grondgebied van Geraardsbergen, planden zij een "*catoenfabriek*".

1856 (schets 1)

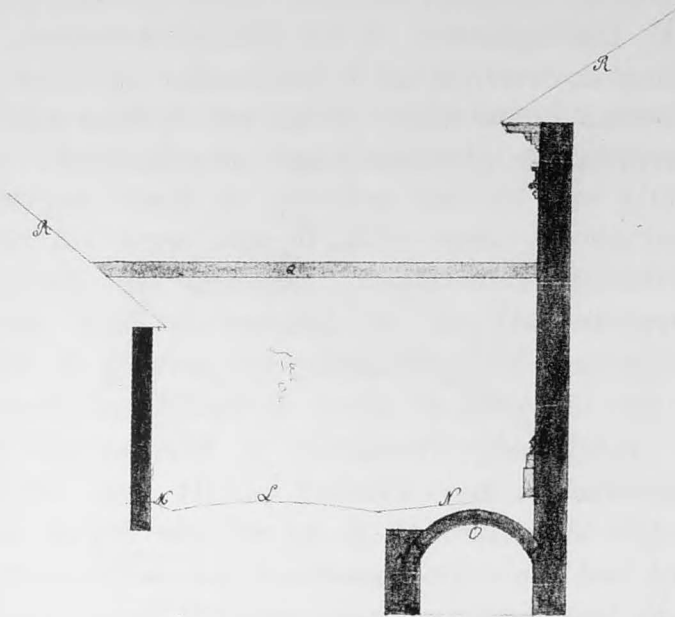

1865 (schets 5) (Nederboelare)

Op 21 maart van dat jaar vroegen zij aan de gouverneur en de Provinciale Staten van Oost-Vlaanderen de autorisatie om een "*tuymelasse*" op te richten tussen de molen en het bedrijf aan de overkant van de weg (afb. 10 en 11). Deze buisvormige constructie, die van de eerste verdieping van het ene gebouw naar het dak van het andere gebouw zou lopen boven de Gentsestraat op een hoogte van vijf ellen (5 maal 69 cm), moest ervoor zorgen dat "*de beweging van den molen naar het werktuig in het gebouw zoude worden overgebracht*". Dit bleek noodzakelijk voor de productie van zgn. "*gecannelde cylindres*" (gegroefde cilinders). Ondanks de bedenking dat dergelijke as over

de weg "een mislijk gezicht zal opleveren en dat schichtige paarden er van verschrikken zullen", verleenden de burgemeesters van Nederboelare en Geraardsbergen op 30 april hun toestemming want deze woog niet op tegen het economische voordeel dat de oprichting van dergelijke fabriek met zich meebracht. De Provinciale Staten volgden hun advies op 31 mei.

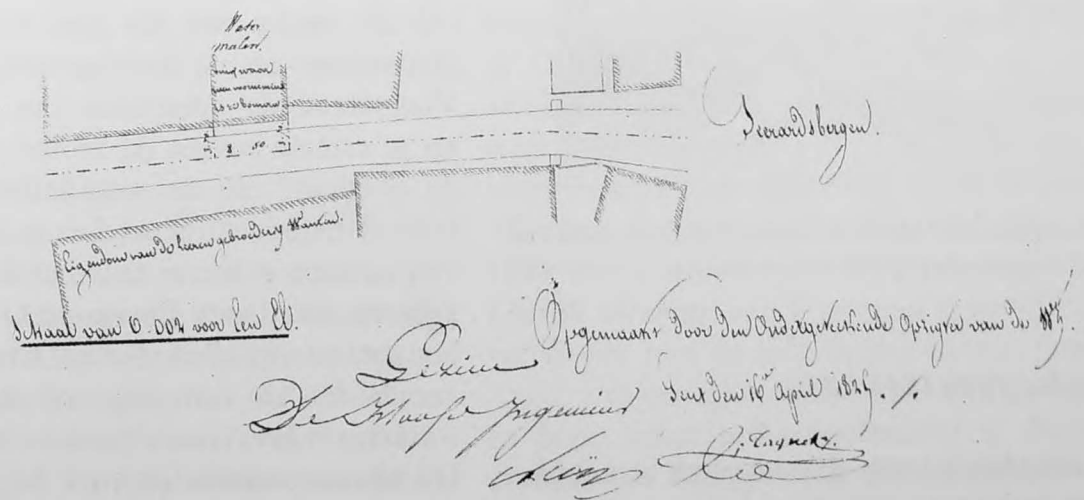
Reeds op 18 februari 1826 kwam één van beide broers, **Joannes Wanten** (°1759) te overlijden. Het bedrijf werd vanaf dat ogenblik alleen verder geleid door de jongere **Albert Wanten** (°1783)⁴⁰. Met het uitbreken van de onlusten tijdens de Belgische Omwenteling in 1830, was zijn bedrijf bijna hetzelfde lot beschoren als zijn Gentse voorganger, want "...het gerucht wordt uitgestrooyt dat eenige slegte personen het voornemen zouden hebben te kunnen gegeven voor plunderen, en wel namelijk de fabriek van de heer Albert Wanten in brand te steken". Nog in datzelfde jaar, op 22 december werd door de omwonenden tegen zijn onderneming een klacht ingediend bij de provinciegouverneur omdat zij hinder ondervonden van de machine "onder den naem Duyvel die geweldig gedruys en gestof veroorzaekt". In zijn antwoord van 2 april 1831 stond de bewindsman volledig achter de verleende autorisatie en verwees verdere actie naar een bevoegde rechtbank⁴¹.

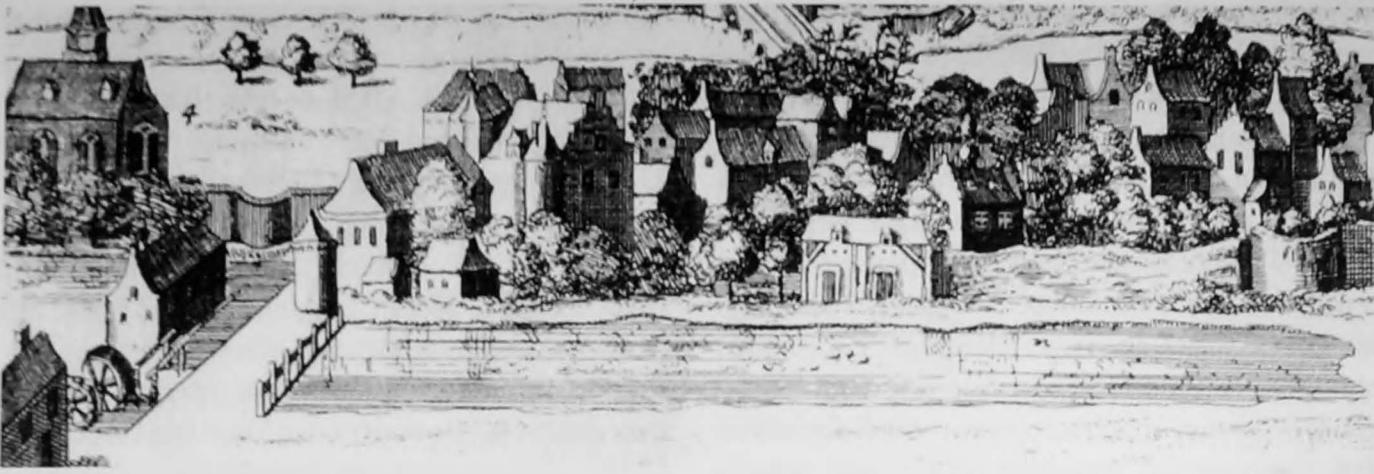
Afb. 10: de "tuymelasse" over de Gentsestraat met een overwelfde Molenbeek (1825)

De textiel fabriek van Wanten was dus langs beide zijden van de Gentsestraat gelegen. Langs de linkerzijde in de richting van Gent, lag tegenover de Molenbeek in omgekeerde L-vorm achtereenvolgens de katoenspinnerij (Sectie A 49, 250 m²), de blauwververij en de smidse (Sectie A 50, samen 530 m²) (zie De Heemschutter nr. 189). Vanaf de aanvang stond het bedrijf van de

Grond tekening van een gedeelte van den Weg der 2de Klasse N° 11 in de Gemeene Nederboelare met aanduiding van den eigendom van de Heeren gebroeders Wanten welke voornemens zijn aldaar enige veranderinge te doen.

Afb. 11: grondplan van het geplande textielbedrijf van de Gebroeders Wanten te Geraardsbergen en Nederboelare. Rechts is de Gentse Poort gelegen (1825).

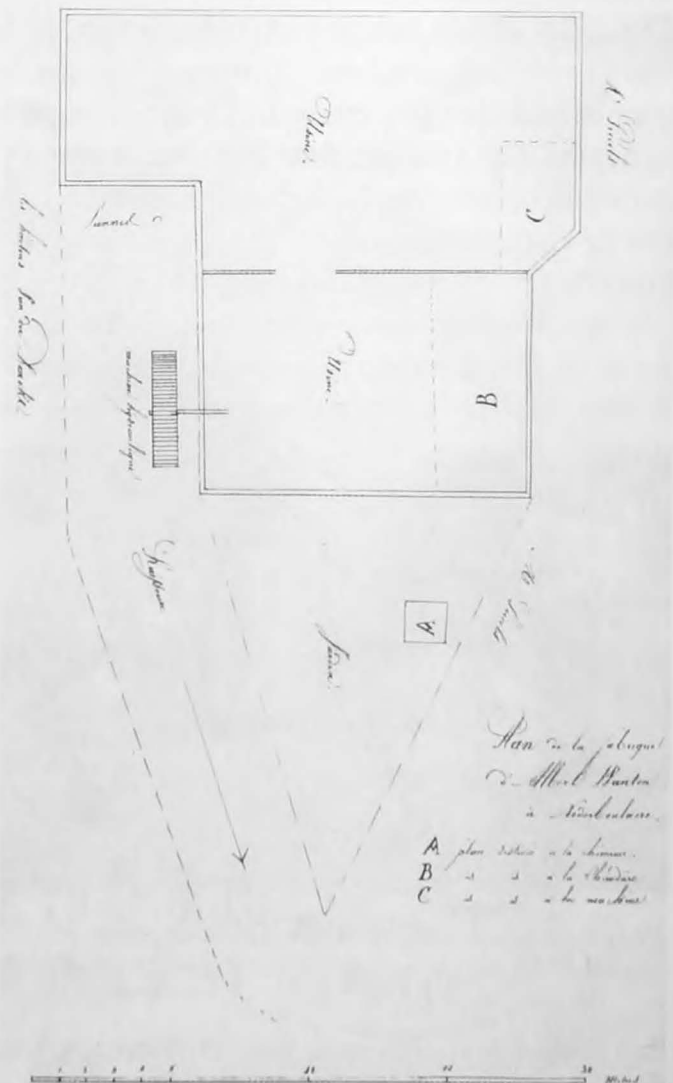
Afb. 12: het katoenbedrijf van A. Wanten lag langs beide zijden van de oude uitvalsweg naar Gent voor de Gentse Poort. Detail van het stadspanorama uit "Flandria Illustrata" van A. Sanderus. Uiterst links in het midden de watermolen op de Molenbeek

gebroeders Wanten naast "katoenspinderij" immers nog bekend als "mekaniemakerij".

Beide industriëlen noemden zich in 1825 "fabriek werktuig maekers", maar welke werktuigen zij precies vervaardigden, blijft onduidelijk. Achter de gebouwen lag een grote quasi rechthoekige stuwvijver (Sectie A 46, 5630 m²), omzoomd door een tuin, een boomgaard en de Molenbeek. De aanwezigheid van grote hoeveelheden water was bijzonder nuttig voor de werking van de spinnerij en de blauwververij. Aan de overzijde van de Gentsestraat lag het woonhuis met erf (269, 180 m²) en de hogervermelde watermolen (270, 170 m²) langs de Molenbeek (de voornoemde waterpartij, die vermoedelijk deel uitmaakte van de vroegere stadsverdediging, en de molen zijn goed zichtbaar op het stadsgezicht van Geraardsbergen van Anthoni Sanderus uit 1641, zie afb. 12). De molen was omgebouwd tot weverij. Deze gebouwen stonden op de Reepkouter, die deel uitmaakte van Nederboelare⁴².

Op 30 september 1835 vroeg Wanten aan het gemeentebestuur van Nederboelare de toelating om in zijn bedrijf een "dampwerktuig" te installeren. De stoommachine van 8 P.K. en een stoomketel van 4 atm. van de Brusselse constructeur A. Adelman, ondergebracht in de oude watermolen, kwamen er pas in 1838 nadat hij zich geassocieerd had met Charles Lejeune tot "Wanten-Lejeune en Compagnie" (afb. 13). Hierdoor kwam vers kapitaal in de onderneming en kon hij de mechanisering van zijn onderneming sneller realiseren. Op zichzelf geen opmerkelijk feit, ware het niet de *eerste stoommachine* die ooit op het grondgebied van Geraardsbergen (meer precies in Nederboelare!) werd geplaatst. Het jaar 1838 betekende voor de Denderstad dan ook het begin van het stoomtijdperk!⁴³ (afb. 14).

Het textielbedrijf van Wanten-Lejeune werkte nog enkele jaren verder, maar kreeg stilaan tegenwind door de aankomende crisis in de linnennijverheid na 1840. Blijkbaar wachtte Wanten niet op betere tijden en hij verkocht op 31 mei 1845 voor notaris Spanoghe woonhuis met erf, watermolen en weverij met stoomtuig op de Reepkouter aan de Gentse handelaar Jean-Philippe Plettinck.

Afb. 13: grondplan van de katoenweverij van A. Wanten met plaatsaanduiding van stoommachine, -ketel en fabrieksschouw (1838)

Naderhand zou Plettinck ook de gebouwen aan de overzijde van de Gentsestraat verwerven. Het blijft onduidelijk wat hij in de daaropvolgende jaren met de oude spinnerij, de blauwververij en de smidse aanving. Pas op 19 februari 1858, opnieuw voor notaris Spanoghe, wees de Gentse negociant Florentin Plettinck het hele complex toe aan Laurent Marinoni, Guillaume Bruyneel, **Felix Van Wetter** (zie verder) en Egide Coppens. Zij hadden de intentie er een lucifersbedrijf op te richten⁴⁴.

De gebouwen met machinepark op de Reepkouter werden reeds op 25 augustus 1847 voor notaris Spanoghe door Jean-Philippe Plettinck van de hand gedaan. De nieuwe eigenaar Philippe Bruyneel-Stevens, handelaar te Geraardsbergen, verkocht ze meteen door aan zijn zoon **Alexander Bruyneel** (1815-1899), die de weverij opnieuw opstartte.

In oktober 1847 had hij 3 wevers, 1 spinner en nog 7 jonge arbeiders aan het werk gezet. In mei 1849 telde het personeel 19 mensen, maar de textielcrisis zorgde voor lage inkomsten en productiebeperking. Bruyneel zou er dan ook voor zorgen dat de overheid, zij het voor een beperkte periode, hem financieel ondersteunde (zie De Heemschutter nr. 189). Het mocht echter niet baten en in de loop van 1850 zag Philippe Bruyneel-Stevens zich genoodzaakt het failliete bedrijf van zijn zoon over te nemen. Op 21 september 1850 kreeg hij van het gemeentebestuur van Nederboelare de toestemming om de oude katoenweverij om te bouwen tot een korenmolen en een olieslagerij, aangedreven door "la machine à vapeur y existante". Vanaf 1866 werd de molen verder uitgebaat door Isidore Van Achter, een verwant van Bruyneel⁴⁵.

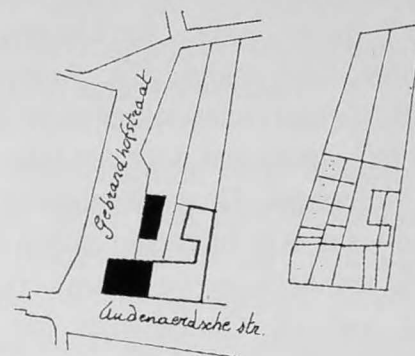
Afb. 14: op deze plaats begon voor Geraardsbergen in 1838 het stoomtijdperk met de introductie van de eerste stoommachine

Een andere textielfabriek, die vermoedelijk slechts in bedrijf was tijdens de jaren 1820-1826, was de katoenspinnerij van **Jean-Baptiste Hoebeke** (°1765). In 1790 had hij zich met zijn vrouw

Cathérine Van de Mergele in de Oudenaardsestraat te Geraardsbergen gevestigd en had er een herberg geopend. Tijdens de jaren 1813-1815 stond hij bekend als brouwer. Bij de eerste kadastrergegevens in 1834 werd hij opnieuw als herbergier opgetekend. Op dat ogenblik was hij ook de eigenaar (en uitbater?) van een katoenspinnerij (Sectie A 317, 280 m²), gelegen op de hoek van de Oudenaardsestraat met de Gebrandhofstraat.

Verder ontbreken de meest elementaire gegevens over deze site, die door de weduwe van Hoebeke voor 1845 werd verkocht aan Joannes Coppens, brouwer te Geraardsbergen. Laatstgenoemde liet in 1849 het oude bedrijf verdelen in een vijftal woonhuizen.

Ook over **Petrus Schepens**, fabrikant van siamoise in 1829-1830, is in het Kadasterarchief niets terug te vinden⁴⁶.

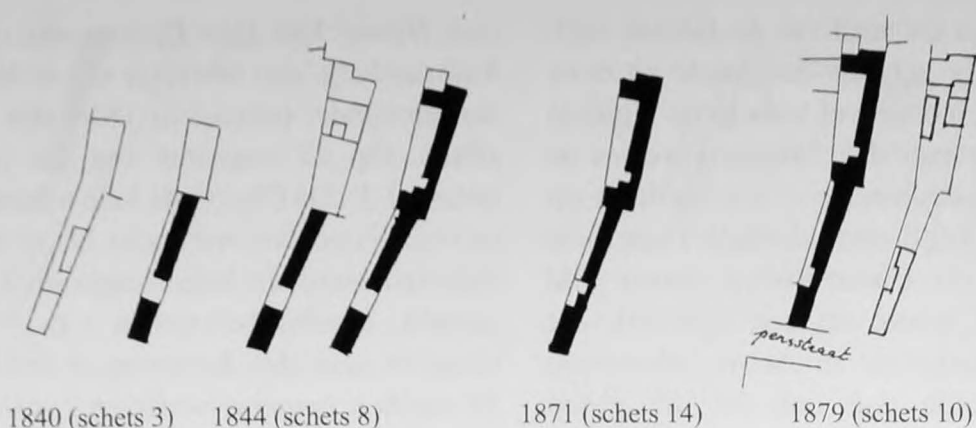

1849 (schets 6)

De Belgische Tijd (1830-1900)

1830-1840

Beter bekend is het textielbedrijf van **Pierre-Joseph Caron-Robyn** (1803-1875). Op 24 september 1837 kocht deze heer, afkomstig uit Brussel, voor notaris J.L. De Clercq van Adolphe Bogaert, particulier te Geraardsbergen, een huis met afhankelijkheden (Sectie B 397, 410 m²) in de Vredestraat, recht tegenover het stadhuis. Op het langgerekt perceel achter de woning stond een landgebouw, dat hij ombouwde tot katoenspinnerij (120 m²). Hij was zijn bedrijf blijkbaar zonder vergunning opgestart, want talrijke burenlachten over rook- en stankhinder tot brandgevaar noopten hem er toe op 13 maart 1839 aan het stadsbestuur van Geraardsbergen een autorisatie aan te vragen. Op het terrein bevond zich op dat ogenblik een katoenspinnerij, een kaarderij en een ververij met alle technische benodigdheden. Reeds op 6 april kreeg hij van de Bestendige Deputatie van Oost-Vlaanderen de toestemming, met als voorwaarden het optrekken van een 10 meter hoge schouw en het verbod nog vuur te maken in de open lucht zodat "het opvliegen van vuyl-catoen" elke mogelijke brand in de omgeving

uitsloot. Eenmaal zijn vergunning in handen, dacht Caron-Robyn aan expansie. Een eerste kleine uitbreiding werd gerealiseerd in 1840. De zaken gingen uitstekend, want op 23 april 1842 kreeg hij van het stadsbestuur de toestemming om in zijn bedrijf een stoommachine van 4 P.K. te plaatsen *“pour mouvoir une calandre, un cylindre et sa carderie d’une filature de coton”*. Een belangrijke voorwaarde was evenwel de oprichting van een stoomhuis met een schoorsteen van 15 meter hoogte. Deze technische verbetering ging gepaard met een belangrijke fabrieksuitbreiding. Nadat hij een paar panden achter zijn bedrijf had aangekocht, wist Caron-Robyn in 1844 zijn onderneming uit te breiden tot 470 m². In de nieuwe gebouwen

werden een blauwververij en een weverijafdeling ondergebracht.

Het zuivere water, dat hij nodig had voor deze bedrijfsactiviteiten, kon hij verkrijgen van de nabijgelegen *“Marbol”* en van het *“Manneke Pis”*⁴⁷. De katoenfabriek was nu niet meer dan een lange, smalle bebouwde strook met dito binnenkoer achter zijn woning. Dit is niet meteen het beeld dat men krijgt op de porceleinkaart uit die tijd die zijn bedrijf voorstelt (afb. 15). Men ziet achtereenvolgens drie eenvoudige woningen (waarvan één met klokgevel), een hoge, vierkante schouw (met een kleinere uitlaat erachter, de eerste schoorsteen uit 1839?), een houten torengebouw met tentdak onder een klokkenruiter waarin het

Afb. 15 : Porceleinkaart *“Le Petit Béguinage. Fabrique et Manufacture d’Ettoffes en tous genres. J. CARON-ROBYN, Grande Place à GRAMMONT Fl. Orientale.”*

linnen hing te drogen en tenslotte de fabriek zelf. Dit was een L-vormig gebouw bestaande uit twee bouwlagen met in de voorgevel 9 en in de zijgevel 5 traveeën onder een zadeldak. Waarom precies de benaming “*Le Petit Béguinage*», die wellicht op de firmanaam duidt, blijft onduidelijk⁴⁸. Deze hele expansiepolitiek, waarin Caron-Robyn zwaar had geïnvesteerd, kwam echter op een ogenblik dat de Vlaamse textielindustrie in zware ademnood geraakte. Hij behoorde dan ook tot die groep industriëlen die financiële hulp van de overheid goed kon gebruiken. Zo vroeg hij op 20 maart, 1 mei en 10 augustus 1849 respectievelijk 1000, 3000 en nog eens 1000 Belgische frank steun. Hiervoor gaf hij een sociale beweegreden op: “*vous rendrez un très grand service à la classe ouvrière, la majeure partie des fonds s’employant à la main d’oeuvre*». De echte reden lag wellicht in het moeilijk aflossen van zijn schulden die hij had gemaakt voor zijn uitbreidingsplannen. In 1859 had hij nog niet helemaal zijn overheidsleningen terugbetaald (zie hoger).

Het textielbedrijf van Caron-Robyn, in 1858 omschreven als “*Filature et Tissage, Métiers et Looms, Teinturerie à Grammont*”, fabriceerde ook nog “*watte en bazijn*”. Na de bouwcampagne van 1844 bleef het fabriekscomplex gedurende dertig jaar quasi ongewijzigd, behalve een kleine aanbouw in 1871, die het woonhuis met het bedrijf verbond. Met het overlijden van Pierre-Joseph Caron-Robyn op 29 mei 1875 was ook zijn katoenfabriek ten dode opgeschreven. Op 2 juni 1877 wezen zijn beide zonen, Victor en Auguste Caron, handelaars te Geraardsbergen, voor notaris E. Coppens huis en bedrijf toe aan Henriette Jaspers, weduwe van Joseph Van den Panhuyzen, eveneens handelaar te Geraardsbergen. Het jaar daarop werden de katoenspinnerij en -weverij grotendeels gesloopt⁴⁹.

1840-1850

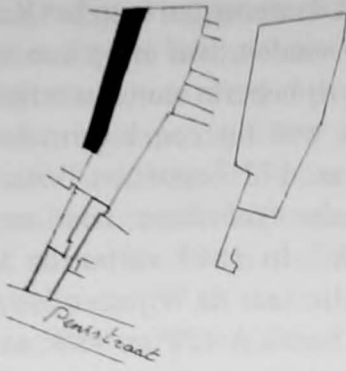
Zoals hoger vermeld, kwam met ingang van dit decennium de Vlaamse textielnijverheid in grote moeilijkheden. Ook te Geraardsbergen ging de lijnwaadproductie sterk achteruit, ondanks de financiële ondersteuning van overheidswege. De kleine familiebedrijfjes konden slechts met grote moeite het hoofd boven water houden. De katoenfabriek van Albert Wanten, op dat ogenblik de grootste onderneming in zijn soort te Geraardsbergen, moest de poorten sluiten in 1845. Zijn opvolger, Alexander Bruyneel, volgde zijn voorbeeld reeds een paar jaar later (zie hoger).

Ook *Désiré Van Den Eycken*, die op de “*Grooten Kalottenberg*” een fabriekje van wollen en katoenen stoffen runde, besloot in 1846 zijn bedrijf stop te zetten. Op 22 augustus van dat jaar werd voor notaris J. L. De Clercq de hele inboedel van woning en bedrijf openbaar verkocht. Naast de gebruikelijke huisraad werd de hele magazijnvoorraad te koop gesteld. Hierbij behoorden o.m. “*20 stukken en coupons gedrukte katoenen, 4 stukken katoenette, 38 stukken coupons wolle en katoene stoffen voor ondervesten, 15 stukken bombazyn van verscheidene soorten, 8 stukken moleton in wolle, 10 dito moleton, 2 coupons tyke in garen, 90 tartane, wolle en katoene chals, 10 dito in mousseline en mérinos, 24 katoene cravatten...enz.*”. Maar ook werktuigen en machines uit het bedrijf werden onder de hamer gebracht: “*loquetten van magazyn, ketel van fournys, schalen en gewigten, 12 weefgetouwen, 2 scheermolens, 200 weefkammen voor lynwaed en andere stoffen, 3 verfskuipen, babyntuiten...*”. De nieuwe koper bleef onbekend, doch biedt deze beknopte inventaris een goed beeld van een kleine familieonderneming, die nog voor die tijd op een vrij ambachtelijke wijze werkte.

De tijdelijke financiële hulp aan de noodlijdende textielbedrijven zorgde er evenwel voor dat bepaalde ondernemingen de crisisperiode doorkwamen. Naast Pierre-Joseph Caron-Robyn, haalde ook *Jean-François Bruyneel*, fabrikant van stoffen uit paardenhaar vervaardigd, voordeel met de geldelijke overheidssteun. Aanvankelijk gestart met 5 weefgetouwen en een tiental werknemers, wist hij hierdoor zijn bedrijf in 1851 uit te breiden tot 12 weefgetouwen en 22 arbeiders. Volgens een overeenkomst met de regering dd. 26 januari 1850 beloofde hij het aantal werklui “*tot algemeen nut*” nog op te voeren tot veertig.

1850-1860

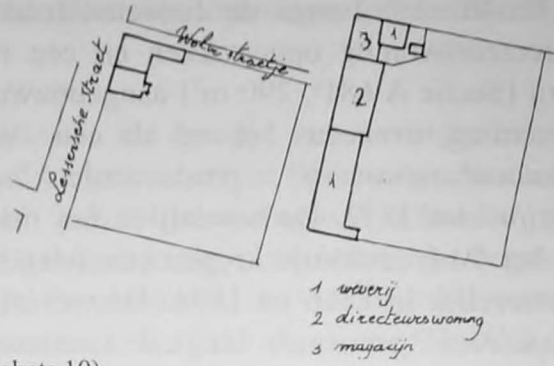
Met de geleidelijk betere economische conjunctuur in de vijftiger jaren van de XIXe eeuw zagen twee nieuwe textielbedrijven het levenslicht. Zo liet *Felix Van Wetter-Cottiels* (°1810), winkelier te Geraardsbergen, op een paar passen naast de onderneming van Caron-Robyn in de Vredestraat, in 1853 een katoenweverij (Sectie B, 395^b, 270 m²) oprichten. De weverij, een langwerpige, smal gebouw in de achtertuin, kwam er nadat hij op deze plaats op 3 februari van dat jaar voor notaris Eggermont te Gent een viertal huizen met afhankelijkheden had gekocht van Adèle Bijl, echtgenote van François Meurant, eigenaar te Gent.

1875 (schets 22)

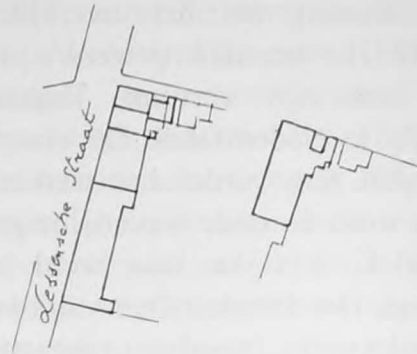
De familie Van Wetter, die tevens investeerde in de lokale lucifersnijverheid, stond jarenlang in voor de fabricatie van "sargien, watte, bazijn, tijk, katoenette en siamoise". Vanaf 1862 kwam het bedrijf, inmiddels omschreven als "wollen- en katoenhandweverij" in handen van **Antoine** en **Marie Van Wetter**. Om onbekende redenen werd in 1875 hun weverijgebouw volledig ontmanteld en gesloopt. Niettemin bleef de familie Van Wetter nog tot circa 1900 bedrijvig in de lokale textielindustrie⁵⁰.

De tweede weverij uit deze periode behoorde toe aan **François Liottier** (1815-1883), handelaar en bestuurder van het Discontokantoor te Geraardsbergen. Op 6 februari 1854 verwierf hij voor notaris Louis-Ghislain Rens een groot hoekhuis, bestaande uit twee woongedeelten, met dito tuin (3290 m²), en gelegen op de hoek van de Lessensestraat en het Wolvenstraatje (dat in W.O. I verdween en later vervangen werd

1855 (schets 10)

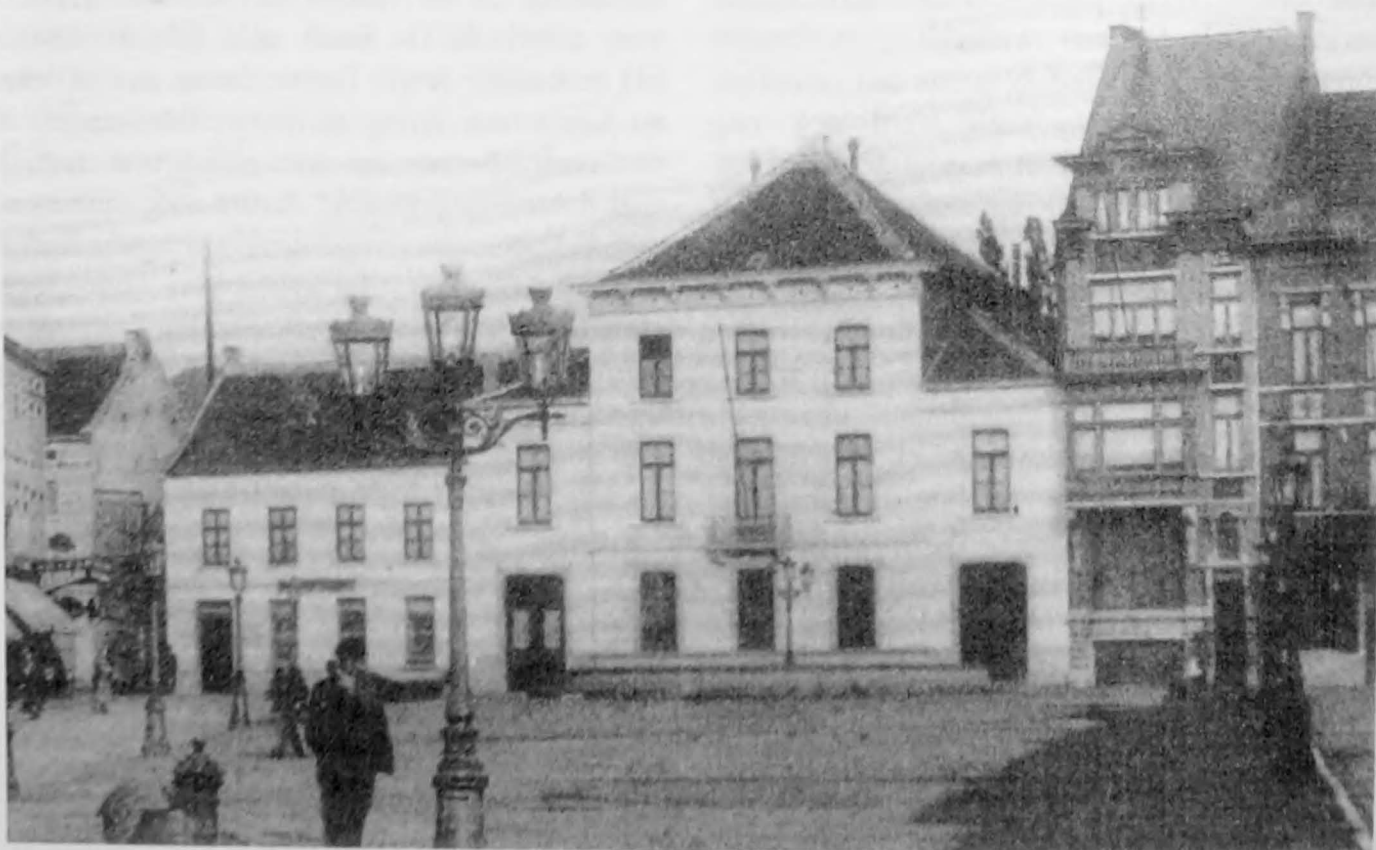
- 1 weverij
- 2 directeurswoning
- 3 magazijn

1866 (schets 43)

door de bredere Verhaeghenlaan) van Jean-François Van Hoorde, eigenaar te Geraardsbergen. Naast een aantal verbouwingen, werd dadelijk met de nieuwbouw begonnen en in de loop van 1855 kwam het textielbedrijf tot stand.

Het woongedeelte van het hoekhuis langs het Wolvenstraatje werd opgesplitst in een magazijn (Sectie A 643^a, 110 m²) en een kleine weverij (Sectie

Afb. 16: de voormalige directeurswoning met links het magazijn van de katoenweverij van François Liottier (postkaart uit de periode 1899-1915)

A 643^b, 40 m²). Langs de Lessensestraat werd de directeurswoning opgetrokken en een tweede weverij (Sectie A 681^a, 290 m²) aangebouwd. Zijn onderneming, eveneens bekend als een "wollen- en katoenhandweverij", produceerde "sargien en bazijn" tot 1872. De weverij en het magazijn langs het Wolvenstraatje kregen een woonfunctie respectievelijk in 1866 en 1874. De weverij (ook "wollefabriek" genoemd) langs de Lessensestraat werd nog in 1874 met 40 m² uitgebreid en bleef vermoedelijk draaien tot het overlijden van Liottier in 1883. Het jaar daarop werd zijn bedrijf overgedragen aan zijn verwant, Eugène Van Damme, notaris te Nederbrakel. De vraag of hij de weefgetouwen nog verder liet werken, blijft open. In 1891 werd de oude weverij omgebouwd tot sigarenfabriek, acht jaar later werd het hele gebouw gesloopt. Het directeurshuis van Liottier en aanpalende hoekwoning (voorheen magazijn) (afb. 16) werden in 1907 door de weduwe en de kinderen van Eugène Van Damme verkocht aan de Nationale Bank Van België, die er haar burelen in onderbracht. In 1915 werd het complex gedeeltelijk afgebroken en kreeg, na een grondige verbouwingcampagne in 1921-1922, haar huidig aanzicht⁵¹.

1860-1870

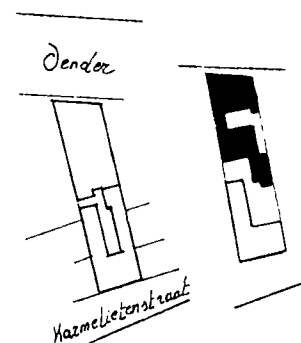
Tijdens de zestiger jaren van de XIXe eeuw beleefde Geraardsbergen een ware "boom" aan katoenweverijen. Toch moet deze vaststelling meteen gerelativeerd worden. Het betrof vooral kleine familiebedrijfjes, wellicht met enkele weefgetouwen in een gebouw achter het woonhuis of de kleermakerszaak. Vaak werd ook nog thuis geweven in opdracht van een fabrikant. Zij ontsnapten aan elke industriële telling of kadastercontrole. Elke omschrijving van dergelijke textielbedrijfjes lijkt uitgesloten. Slechts de Wegwijzers en toevallige vermeldingen wijzen op hun bestaan. Zo werden in 1862 een vijftal katoenweverijen in de Denderstad opgericht. Sommige waren een kort leven beschoren, slechts één enkele haalde de eeuwwisseling: **A. Stocquart** tot 1865, **J. van de Maele** tot 1867, **E. van Damme** tot 1869, **Buyserie** tot 1867, (**Graven-Buyserie** in 1868-1890 en **Graven** in 1891-1907) en **N. de Norre** tot 1880⁵².

In 1868 vervoegden **Norbert Flamant** en **Guillaume Van Trimont** (1799-1871) de lijst. Eerstgenoemde lag aan de basis van het textielbedrijf Flamant, dat in de volgende decennia een hoge vlucht zou nemen (zie verder). Van de katoenweverij van Guillaume

Van Trimont daarentegen is in het Kadasterarchief niets terug te vinden, wat er op kan wijzen dat het hier om een vrij beperkt aantal weefgetouwen ging. Aanvankelijk was hij een kleermakerszaak in de Nieuwstraat nr. 177 begonnen. Vanaf 1851 stond hij bekend als "fabrikant van sargien, piloux, bazijn en tijd". In 1857 verhuisde Van Trimont met zijn familie naar de Wijngaardstraat nr. 11 (een tweewoonst, Sectie A 429^c en 430^b, samen 880 m²). Hier zou hij zijn weverij opgestart hebben, maar het was vooral zijn jongste zoon **Charles-Louis Van Trimont** (1830-1916) die vanaf 1871 de familieonderneming verder uitbouwde. Hij legde zich later toe op de groothandel in katoenen stoffen. Hij maakte vanaf 12 september 1875 deel uit van de Werkrechtersraad te Geraardsbergen en droeg er het voorzitterschap van in 1887-1911/1912. De katoenweverij van de familie Van Trimont bleef vermeld in de Wegwijzers tot 1910. **Victor Van Trimont** (1874-1946), kleinzoon van Guillaume, had vanaf circa 1900 de familietraditie verder gezet, maar besloot op latere leeftijd te rentenieren⁵³.

1870-1880

In deze periode werden drie nieuwe weverijen in de Oudenbergstad opgericht. De belangrijkste onder hen was de "linnenhandweverij" (Sectie A 198^b, 370 m²) van **Karel-Lodewijk De Merlier** (1825-1882), die in 1870 ondergebracht werd in de oude brouwerij van Benoit Jouret in de Karmelietenstraat. De Merlier, afkomstig uit het West-Vlaamse Nieuwerkerke, had voor notaris H. De Turck op 6 februari 1869 van Ida en Rosalie Jouret, particulieren en van Auguste en Louis Van Trimont-Jouret, fabrikanten, allen te Geraardsbergen, op deze plaats twee woningen met achterbouw (Sectie A 195-198, samen 1259 m²) gekocht. Na enige verbouwingen kon hij de fabricatie verder zetten van "katoenette en siamoise", die door zijn schoonmoeder, **weduwe Mahy**, jarenlang werd beoefend. Vanaf 1881 legde hij zich ook toe op de vervaardiging van bazijn. Na zijn dood op 14 augustus 1882 wisten zijn **weduwe en kinderen** het bedrijf verder uit te baten tot 23

1870 (schets 2)

maart 1899, de dag waarop de Rechtbank van Koophandel te Aalst het faillissement uitsprak. Een deel van de fabrieksruimte werd toen verbouwd en deed dienst als magazijn. In 1901 werd door de nieuwe eigenaar Paul Van Trimpont (1872-1934) in een deel van het complex achtereenvolgens een sigarenfabriek en een brouwerij ondergebracht.

Een tweede textielbedrijf uit die tijd was de katoenweverij van *Waterinckx*, waar vooral "*sargien en bazijn*" werden vervaardigd, maar slechts heeft gewerkt van 1873 tot 1876. Ook de weverij van *Jules Lefebvre*, gestart in 1877, legde zich toe op de fabricatie van voornoemde textielproducten. Zijn onderneming hield op te bestaan in 1907. De locatie, het aantal arbeiders noch de hoeveelheid weefgetouwen van beide bedrijfjes zijn bekend⁵⁴.

Het groot aantal weverijtjes in de stad vereiste ook opslagruimte voor de nodige grondstoffen. Zo waren er een onbekend aantal *vlasmagazijnen*, vaak ingericht in de achterbouw van een winkel, een rijhuis of zelfs een herberg. François Pevenage bezat zo'n herberg naast de "*Cercle Libéral*" op de Grote Markt en vroeg aan het stadsbestuur van Geraardsbergen in 1888 de toelating achter zijn woning een "*magazijn van stoffen en linnen*" te mogen inrichten. Deze aanvraag werd hem toegestaan ondanks herhaaldelijk protest van de leden van de "*commission des propriétaires du Cercle Libéral*". In naam van de commissie beklagde Emilie De Baere (1826-1893) zich erover in een brief van 7 april 1888 aan het stadsbestuur "...dat er reeds, binnen korten tijd, op de Groote Markt dry vlasmagazijnen de prooi der vlammen zijn geworden...", waarbij zij duidelijk de brandveiligheid van dergelijke bouwconstructies in vraag stelde. Uiteindelijk kwam het stadsbestuur in haar zitting van 10 augustus op haar beslissing terug

en diende Pevenage zijn magazijn te ontruimen⁵⁵.

1880-1900

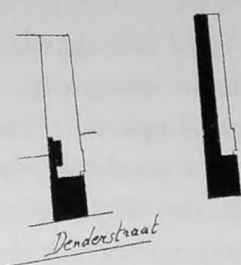
Een laatste in de rij van textielbedrijven te Geraardsbergen is, de in oorsprong "*stoomlaken-fabriek*" van *Adrien-Auguste Flamant* (1846-1923), gelegen in het binnenblok, dat begrensd is door de Denderstraat, de Weverijstraat (voorheen Edingsestraat), de Zakkaai en de Sint-Annastraat. De familie Flamant was sinds het midden van de XVIIIe eeuw bedrijvig in de hoefsmederij en ook *Norbert Flamant* (1802-1887) bleef aanvankelijk deze familietraditie trouw. Zijn schoonvader Adriaan Hoebeke (1784-1862) bezat een kleermakerszaak (Sectie B 299, 260 m²) in de Brugstraat die hij na zijn dood overliet aan zijn dochter en schoonzoon. In 1868 begon Flamant, vermoedelijk in de achterbouw van de zaak, zijn katoenweverij (zie hoger). Zijn onderneming was blijkbaar florissant want op het einde van zijn leven kon hij rentenieren⁵⁶. Inmiddels had zijn oudste zoon Adrien-Auguste zich volledig gestort in de textielindustrie en koesterde grootse plannen. Op 25 februari 1886 slaagde hij er in bij openbare verkoop "*één schoon nijverheidsgesticht diendende voor kartonfabriek met stoomtuig, groot huis met hof, meersch...*" te verwerven van Louis Cobbaert, lucifersfabrikant te Geraardsbergen. Cobbaert had wellicht aanvankelijk uitbreidingsplannen met zijn bedrijf in de nabij gelegen Boelarestraat door de aankoop van de papierfabriek, doch nakende financiële problemen noopten hem ertoe tot verkoop.

Het industriecomplex dat Flamant had gekocht was de oude "*boordpapierstoomfabriek*" (Sectie B 89^b, 980 m²), die Jean-Théophile Vanderschueren in 1873 liet optrekken op de oude blekerij van Maquestiaux (zie hoger). Een eerste voorzichtige verbouwing was de

Afb 17: Brieftoek "Fabrique de Tissus de A.A. FLAMANT & Co Rue de la Dendre, GRAMMONT" (1891)

transformatie en de uitbreiding van de oude woning van Vanderschueren langs de Denderstraat in 1888.

1889 (schets 22)

Hierdoor werd het mogelijk een aantal weefgetouwen in bedrijf te stellen. Zijn firma "*Fabrique de Tissus de A.A. Flamant & Cie*" (volgens Jacques Flamant (†1999), kleinzoon van Adrien-Auguste, werkte deze onderneming in associatie met de heer *D'Herde* van 1865 tot 1878, maar dit onderzoek kon het niet bevestigen) was vermoedelijk een kort leven beschoren. In de loop van de negentiger jaren van de XIXe eeuw ging hij voor eigen rekening werken en kreeg zijn bedrijf de benaming: "*Fabrique de Tissus A. Flamant*" (afb.17 en 18)

Zijn bedrijf produceerde naast de gebruikelijke katoenette, siamoise en bazijn, nu ook lakens, meltons... Inmiddels was de vader van Adrien Flamant overleden, zodat zijn deel van de erfenis een welgekomen bron voor nieuwe investeringen betekende. En veel geld was nodig voor zijn bouwcampagne de volgende jaren⁵⁷! In 1892 werd het oude papierbedrijf op het terrein grondig verbouwd tot een "*stoomlakenfabriek*" en uitgebreid tot 1490 m². De oude stoommachine werd uitgebroken en in datzelfde jaar vervangen door een zwaarder model (constructeur: Lebrun uit Nimy). In 1896 werd de plaatsing van een nieuwe stoomketel (druk van 8 atm.) bij het Geraardsbergse stadsbestuur aangevraagd voor het opwekken van elektriciteit, het jaar daarop werd op 5 augustus een nieuwe aanvraag ingediend voor de installatie van een stoomketel (7 atm. druk, constructeur: "S.A. des Mines de Jumet" uit Jumet) om de ververijafdeling aan te drijven en de fabriek te verwarmen. De uitbouw van het textielbedrijf Flamant werd overigens volledig gerealiseerd in de periode 1893-1906:

FABRIQUE DE TISSUS PURE LAINE

CHEVIOT Nouveautés Peignées & Cardées

A. FLAMANT

GRAMMONT, le 191

MÊME MAISON
à ROUBAIX
(France)

TÉLÉPHONE N° 25
Groupe de Bruxelles

(Dob) M

Afb. 18: Briefhoofd "*Fabrique de Tissus A. FLAMANT*" (191.)

De Traditie leeft voort ! De Wolweverij Hyp. Flamant & Zonen

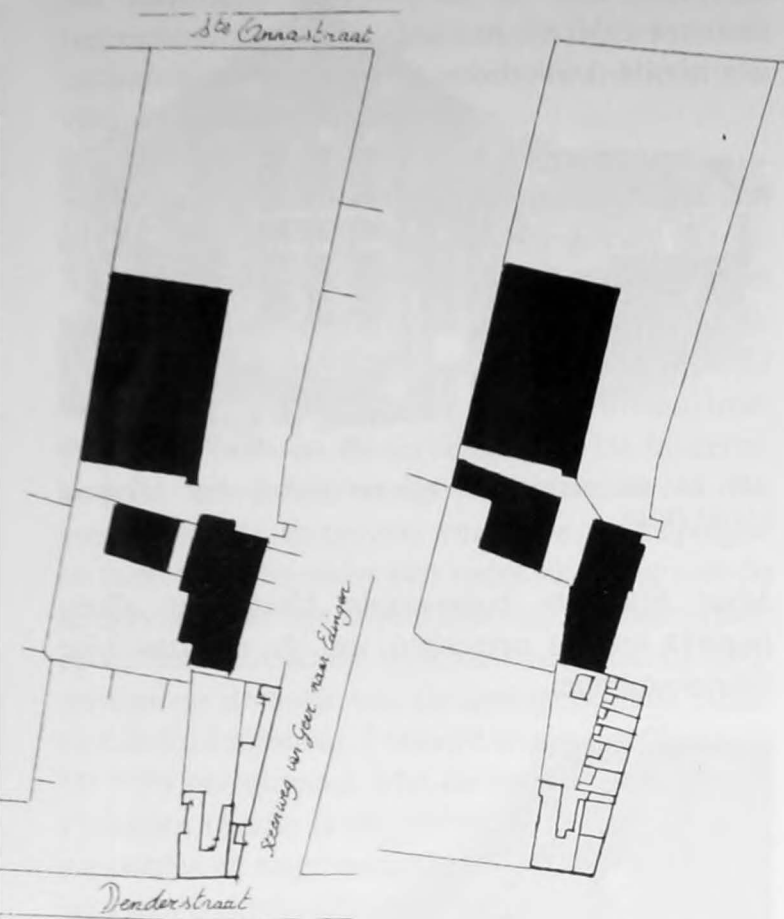
brengt ter gelegenheid van de PLECHTIGE OPENING van een grote en moderne Winkel "IN DE WEVERIJ,, gelegen hoek LESSENSE en GROTESTRAAT, hulde aan Oud-Burgemeester en Mevrouw ADRIEN FLAMANT, pionniers van de Textiel-industrie in onze streek !!

De meest modern uitgeruste onderneming van gans de streek, en 45 jaren technische ondervinding en vakkundigheid kunnen U enkel de volgende voordelen aanbieden :

1. --- EERSTE KWALITEIT WOLLEN STOFFEN.
2. --- DE GROOTSTE EN SCHOONSTE KEUS IN HEREN- EN DAMESSTOFFEN.
3. --- PRIJZEN BUITEN ALLE CONCURRENTIE ! !

Om U te overtuigen brengt ons een bezoek en geniet van de voordeligste prijzen ter gelegenheid der opening
KORTELIJNGS : Opening van onze afdeling CONFECTIE ! iets enigs in onze stad !

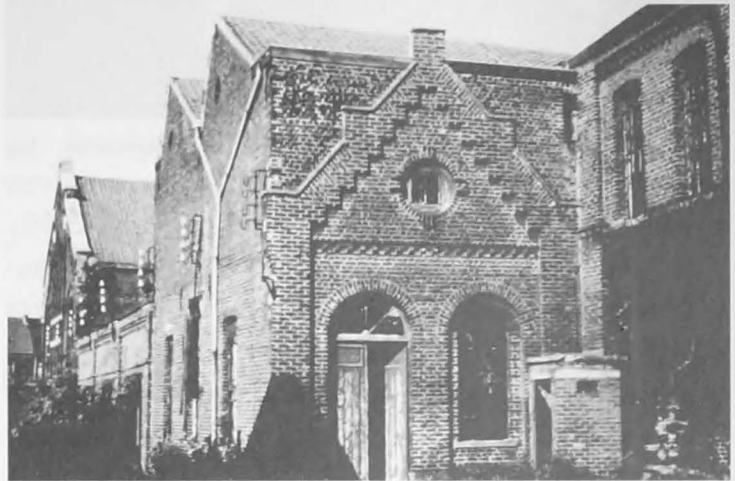
Afb. 19: Aankondiging voor de opening van de kledingswinkel "IN DE WEVERIJ", gelegen op de hoek van de Lessensestraat en de Grotestraat met de portretten van Adrien Flamant en zijn echtgenote Idalie De Vlaminck (1857-1942) uit *De Vaandrig* (vermoedelijk Interbellum)

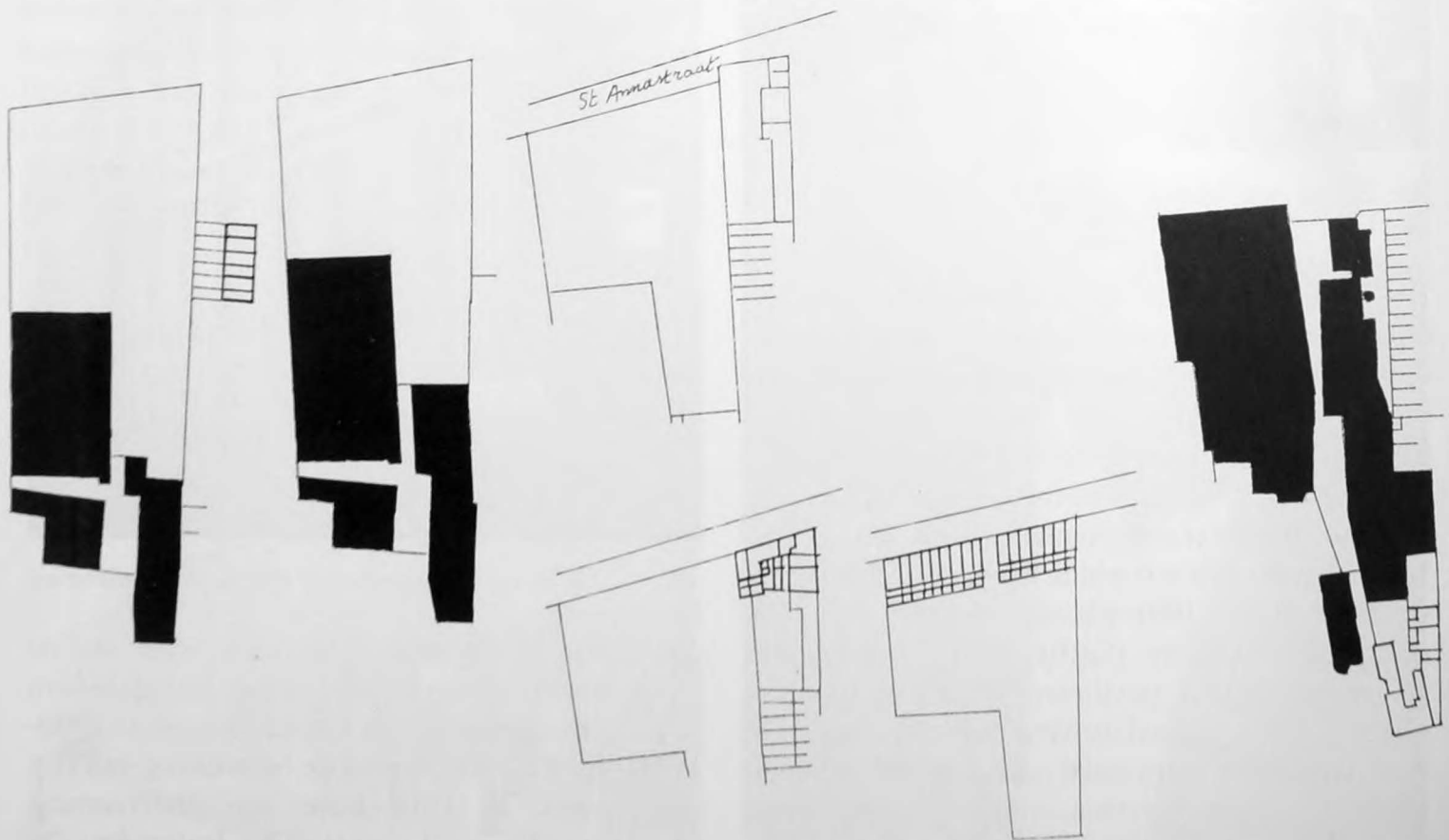
1892 (schets 8)

volledig gerealiseerd in de periode 1893-1906: uitbreidingen in 1893 (tot 2830 m²), 1895 (tot 3050 m²), 1896 (tot 3430 m²), 1902 (tot 3760 m²), 1903 (tot 4410 m²), 1904 (tot 4750 m²), 1905 (tot 5820 m²) en 1906 (tot 5970 m²).

Hoofd- en bijgebouwen vormden een merkwaardig geheel van de meest diverse industriële constructiesystemen uit de tweede helft van de XIXe eeuw: houtbouw, troggewelven tussen I-balken, gietijzeren zuilen, uit I-balken samengestelde kolommen, ijzeren liggers, vakwerkliggers... maar ook diverse dakconstructies, van aanleunende zadeldaken, raekemdaken. enz. (afb. 20,21,22).

Afb. 20: Een deel van de weverijgebouwen van het textielbedrijf Flamant met machinehuis langs de zijde van de Edingsestraat (Weverijstraat) met rechts een toegang naar de straat (zomer 1979)

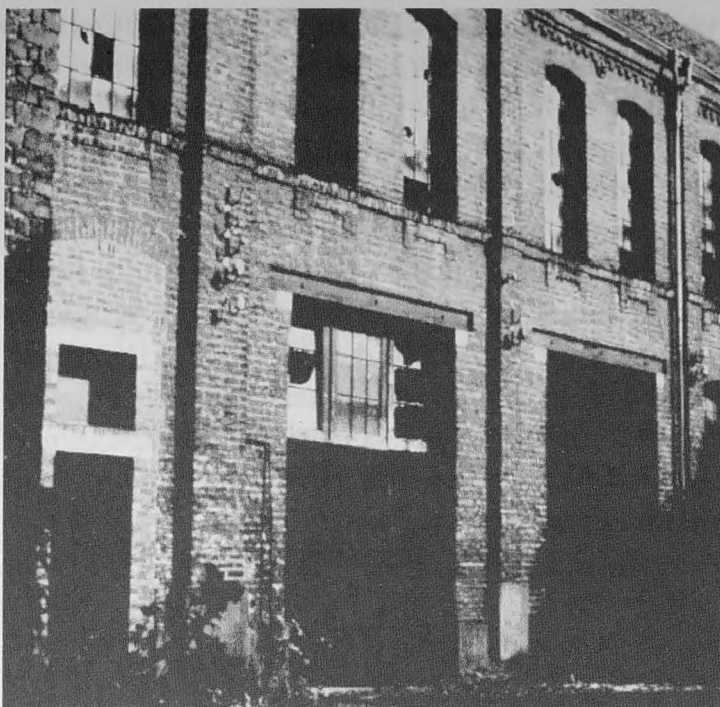
1893 (schets 11)

1895 (schets 16)

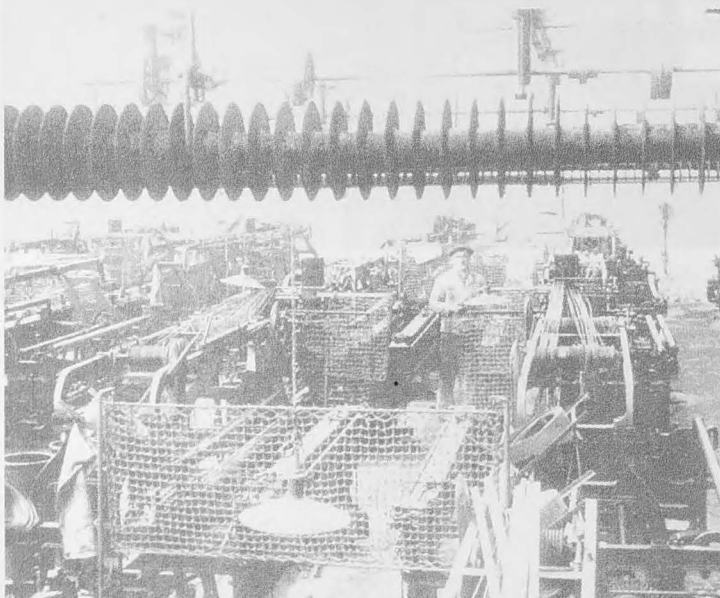
1896 (schets 6)

1898 (schets 3)

1905 (schets 30)

Afb. 21: Een deel van de ververijafdeling langsheen de voormalige Edingsestraat (zomer 1979)

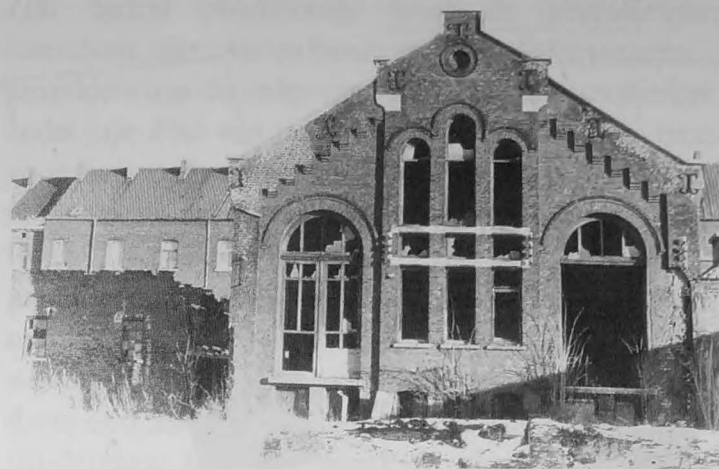

Afb. 22: het enig bekende binnenzicht van de weverijafdeling (s.d.)

Het stoomhuis, een groot rechthoekig gebouw onder een zadeldak met een fraaie geveldecoratie (baksteenmotieven, hoge symmetrische rondboogvensters en oculus)

herbergde een enorme stoommachine (uit 1903, constructeur: "S.A. du Phoenix" uit Gent) van 228 P.K. met vliegwielen en stoomketels (afb. 23).

In 1899 werd een woonhuis langs de Denderstraat gesloopt om in 1901 plaats te ruimen voor een statig directeurshuis (Sectie 90°, 220 m²) met achtergelegen tuin, paviljoen (10 m²) en broeikas (20 m²). Dit neoclassicistische herenhuis van drie bouwlagen en vier traveeën met geblokte arduinen bekleding van de benedenverdieping en met twee koetspoorten, was tevens jarenlang het adres van de firma (Denderstraat nr. 25) (afb. 24)⁵⁸.

Afb. 23: het machinehuis van het textielbedrijf Flamant (14.01.1979)

Maar Flamants bouwwoede bleef niet alleen beperkt tot het optrekken van de noodzakelijke fabrieksruimten.

Afb. 24: Het statig directeurshuis (1901) in de Denderstraat bleef overeind

Als goede burgervader (zijn grote ijver om de lokale bevolking aan werk te helpen bezorgde hem de burgemeesterssjerp van Geraardsbergen in 1900-1921) stond hij ook in voor de huisvesting van zijn werknemers. In 1910 telde zijn onderneming 14 mannelijke en 4 vrouwelijke bedienden, 76 arbeiders en 56 arbeidsters⁵⁹. De Edingsestraat,

pas aangelegd in 1836, en de Sint-Annastraat begrepsden het grootste deel van zijn fabrieksterrein en waren nog grotendeels onbebouwd. Hierin zou vlug verandering komen.

In 1897 kwamen in de Edingsestraat, na afbraak van een landgebouw, 9 wooneenheden met koer (Sectie A 31^{u-z,d2-c2}) tot stand. In 1904 werden, ter hoogte van het machinehuis, dan nog eens 18 woningen (Sectie A 40^{s-x}) bijgebouwd en het jaar daarop werd een deel van de straat begrensd door een buitenmuur (met toegangspoort) van de textielfabriek. De huizenrij bestond uit gelijkvormige arbeidershuizen met gecementeerde lijstgevels van twee verdiepingen en twee traveeën onder een zadeldak. Maar ook de achterzijde van het fabrieksterrein, dat uitmondde op de Sint-Annastraat, werd niet vergeten. In 1896 werden op de hoek van de laatstgenoemde straat met de Edingsestraat 7 nieuwe woningen (Sectie B 31^{n-p,r-t,w}) gerealiseerd. Met de bouw van nog eens 15 huizen (Sectie B 89^{bis,y,z,a2-n2}) in 1898 in de Sint-Annastraat en nog 5 woningen (Sectie B 96ⁱ⁻ⁿ) op de hoek van voornoemde straat met de Zakkaai in 1903 kwam quasi een hele straatwand in het bezit van Adrien Flamant. In 1912 woonden zo'n 7 wevers en 9 "werkmannen" in de betrokken panden. Hun achtergevels gaven allen uit op de lakenfabriek. Eén van de woningen was hoger en massiever gebouwd en had op het gelijkvloers een doorgang naar het bedrijfsterrein, dat overigens ook via de andere straten bereikbaar was (afb. 25). Flamant kocht tenslotte nog de sigarenfabriekjes op van François De Vlaeminck & Louis Vandenhauten (Sectie B 87^{a2}, 240 m²) in 1896 en van Louis Van de Maele (Sectie B 88^f, 90 m²) in 1905. Zij bevonden zich beide op de hoek van de Denderstraat met de Edingsestraat.

Niet alleen in dit deel van de stad voerde de toenmalige burgemeester een actieve urbanisatie-

Afb. 25: arbeiderswoningen en toegangsgebouw tot het bedrijf langs de Sint-Annastraat

politiek. Zo liet hij in 1907 7 woningen (Sectie A 137^a, 138^{d-f}, 139^a, 140^a, 141^a) bouwen in de Gaffelstraat en het jaar daarop 4 huizen (Sectie A 145^{c-e}) in de Karmelietenstraat⁶⁰.

Flamant had de wind in de zeilen, waardoor het mogelijk werd een bijhuis op te richten in het buitenland.

De geschikte locatie werd gevonden te Roubaix (Frankrijk, Département du Nord) in de *Rue du Collège, nr. 160*, op dat ogenblik het Mekka van de Franse textielindustrie. De begindatum kon niet achterhaald worden, maar het was volgens bepaalde briefhoofden beslist reeds voor de eeuwwisseling. Tijdens de Eerste Wereldoorlog had het textielbedrijf zwaar te kampen met de onregelmatige toevoer van grondstoffen. Een deel van de fabrieksruimten werd daarenboven opgeëist door het "Nationaal Hulpen Voedingscomiteit", die aan de noodlijdende bevolking voedsel en onderdak bood. Vanaf maart 1919 kon het bedrijf geleidelijk weer worden heropgestart⁶¹.

Op 28 maart 1923, amper zes maanden voor het overlijden van Adrien-Auguste Flamant, werd te Geraardsbergen voor notaris François Rens de maatschappij in gezamenlijke naam "*Anciens Etablissements A. Flamant*" opgericht. Hierin zetelden zijn beide zonen, *Hippolyte* (1888-1958) (afb. 26) en *Jules Flamant* (1889-1966). Zij verbonden er zich toe gedurende een duur van 30 jaar (van 1 januari 1923 tot 31 december 1952) in te staan

Afb. 26: Hippolyte Flamant (1888-1958) op zijn huwelijksdag in 1918

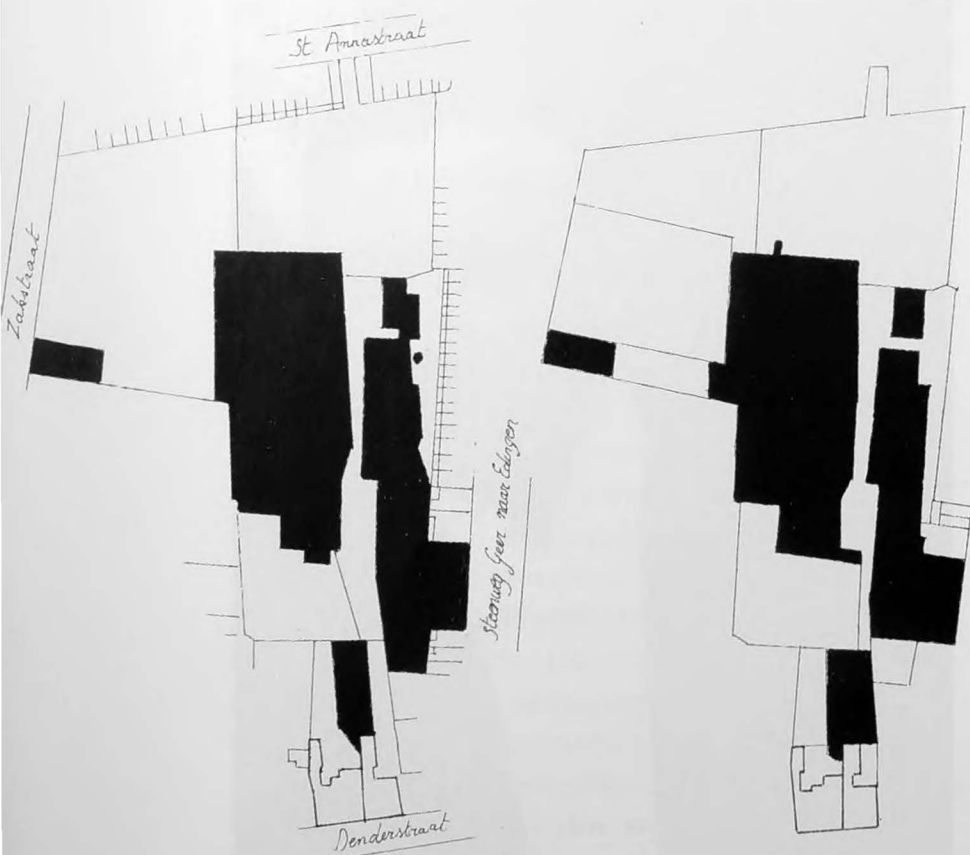
voor de fabricatie van stoffen en alle commerciële en industriële verrichtingen die daarmee gepaard gingen. Hoewel hun samenwerking niet steeds optimaal verliep, bleef de wolweverij doorwerken en overleefde de economische recessie tijdens het Interbellum evenals W.O. II.

Opvallend was dat niet meer werd geïnvesteerd in technische vernieuwing noch in een gerichte expansie (bedrijfsuitbreiding in 50 jaar bleef beperkt tot het oprichten van een magazijn (Sectie B 96^{k2}, 417 m²) op het terrein langs de toegangsweg aan de Zakkaai). Machinepark en gebouwen verouderden, zodat de concurrentiepositie verzwakte. Op 28 maart 1952 trok Jules Flamant zich uit het bedrijf terug (volgens Jacques Flamant gingen beide broers reeds hun eigen weg in 1948 en richtte in dat jaar Hippolyte in associatie met Jacques en Gustave Flamant een eigen firma "**H. Flamant en Zonen**" op aan de Astridlaan) en de oude vennootschap werd ontbonden. Een nieuwe maatschappij in gezamenlijke naam "**Jules Flamant et Fils**" werd opgericht, waarbij de belangen en rechten als volgt werden verdeeld: Jules Flamant (98/100) en zijn zonen **Louis** (1/100) en **André** (1/100). Op 18 april 1953 deed Louis Flamant afstand van zijn rechten ten voordele van zijn zuster **Jeanne Flamant**⁶².

Op 9 september 1957 werd door de Administratie van het Kadaster een laatste maal het hele complex gedetailleerd in kaart gebracht. De meeste

arbeiderswoningen waren inmiddels verkocht en/of onder de familieleden verdeeld. De textielfabriek bestond nog uit de weverij (4024 m²), de ververij (1530 m²), de veredelingsafdelingszaal (650 m²), de meetzaal (153 m²) en een magazijn (380 m²). In 1969 werden alle gebouwen omschreven als "puin"⁶³.

De poorten van het oude textielbedrijf werden reeds voorgoed gesloten met het overlijden van Jules Flamant in 1966 (afb. 27: een laatste getuigenis?). Toen het fabriekscomplex in september 1975 gerechtelijk werd onteigend, verkeerden de gebouwen dan ook in een erbarmelijke toestand. Eén unieke kans werd gemist om een vrij homogeen gegroeide laat-XIXe eeuwse industriële site te beschermen. Stoommachine en -ketels waren al uitgebroken, de technische uitrusting (weefgetouwen, spoelmolens...) was quasi volledig vernield, archief en technische bibliotheek werd naar verluidt als oud papier met containers naar de toenmalige kartonfabriek Fontaine in Goferdinge afgevoerd... Nadat in november 1975 de stad officieel eigenaar werd van het terrein, vonden het plaatselijk politiekorps en de Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening vrij snel onderdak in het directeurshuis met aanpalende woning in de Denderstraat. Een brandweersarsenaal werd in een open ruimte tussen de vervallen gebouwen opgetrokken. Omwille van allerhande politieke en administratieve belemmeringen bleef het slopingsdossier jarenlang in de kast liggen. Uiteindelijk werd het lang geplande administratieve centrum van de stad toch gerealiseerd...

1957 (schets 33)

KLANTENKAART T.H.I. — CARTE-CLIENT F.N.I.
 95de VERJARING v. h. BESTAAN DER FIRMA
 95me ANNIVERSAIRE d. la FONDATION DE LA FIRME
 GRAMMONT 23, Denderstraat GERAARDSBERGEN

N^o Eenzelvigheidsk. :

N^o Carte Identité :

KORTING op alle aankopen geldig tot 31 - D - 65.

REMISE sur tous achats valable jusqu'au 31 - D - 65.

Afb. 27: klantenkaart van het textielbedrijf Flamant (1965) waaruit moet blijken dat de onderneming opgericht werd in 1870

SLOTBESCHOUWING

Het textielgebeuren te Geraardsbergen bleef op het einde van het Ancien Régime beperkt tot de linnen- en kantnijverheid, die in hoofdzaak thuis werd beoefend. Ateliers met een groot aantal weefgetouwen waren er in de Franse Tijd slechts tijdelijk op initiatief van fabrikanten buiten de stad. Pas tijdens de Hollandse jaren werd vooreerst een bedrijf opgericht waar arbeiders in het productieproces werden geschakeld. De mechanisatie in de katoenindustrie kwam pas enkele jaren na de Onafhankelijkheid echt op gang. De textielcrisis in de tweede helft der veertiger jaren verbrak dit proces voor lange tijd en weerhield de fabrikanten voor grote industriële projecten. Nieuwe investeringen werden grotendeels gedraineerd naar de opkomende lucifersnijverheid (in 1857 telde de lucifersindustrie 600 werknemers) en later naar de sigarenfabricatie⁶⁴. Terwijl in het "*Manchester van het Vasteland*", dank zij een sterk uitgebouwd water- en wegnnet, de katoennijverheid hoogtij vierde, bleven de textielbedrijfjes in de Denderstad in de ambachtelijke sfeer. De economische infrastructuur speelde toen, net als vandaag, hierbij een niet onbelangrijke rol. Bewonderenswaardig is dan ook het initiatief van één enkele man die er in slaagde om in een uithoek van de provincie een voor die tijd modern textielbedrijf met succes uit de grond te stampen.

De bedrijfjes, die nauw verbonden waren met het textielgebeuren in de stad, met name blekerijen, blauwververijen en kalenders, verdwenen tijdens de XIXe eeuw geleidelijk uit het stadsbeeld. Alleen de hoedenfabriekjes beleefden een ware "revival" op het einde van voornoemde eeuw.

Verklarende Woordenlijst

(bron: Van Dale. Groot woordenboek der Nederlandse taal, Antwerpen, 1999)

basin	Fr. bazijn
bazijn	fijn en sterk bombazijn, synoniem voor "streepjesgoed"
bombazijn	sterk weefsel, thans van katoen, of met linnen ketting en katoenen inslag, aan de achterzijde geruwd, katoenen gebruikt voor voering, werkmansondergoed enz., vaak verward met pilo
calicot	genoemd naar de havenstad Calicut (India), waar de stof vandaan kwam, (1) katoen van Calicot of Calcutta, of (2) een fijne, linnenachtige stof van ongebleekt katoen, veel voor boekbanden gebruikt

carderie	Fr. kaarderij
crin	Fr. paardenhaar
écossais	Fr. Schots, gekleurde stoffen
kaarderij	werkplaats voor het kaarden (de vezels van een te spinnen stof d.m.v. een kaarde (blok met ijzeren punten) ontwarren en evenwijdig leggen)
katoenette	katoenen stof
loom	Eng. weefgetouw
merinos	licht gekeperde stof uit de kamwol van merinosschape vervaardigd
moleton	Fr. Molleton; molton, dik, wollen, halfwollen of katoenen weefsel, in effen of keperbinding geweven
mousseline	Fr., van Mosul, stad aan den Tigris, los geweven stof van katoen, wol of zijde
pilou	Fr., zachte, katoenen stof
piqué	Fr., soort van (meest witte) katoenen of kunstzijden stof met dubbele ketting, de onderste van grover, de bovenste van fijner garen waardoor een ruitvormig patroon ontstaat
shawl	Eng. sjaal, omslagdoek
siamois	Fr. (lett. siamees), stof uit zijde en katoen waarvan het gebruik in Frankrijk werd ingevoerd door de afgezanten van de koning van Siam, onder de regering van Lodewijk XIV
sargie	wollen deken
schietspoel	spoel die bij het weven door het aan de ketting geworpen wordt om het inslaggaren aan te brengen
tijk	grove, damastachtige, stofdichte stof voor beddenzakken
velours	Fr. fluweel
watte	zachte, veerkrachtige massa van ongekaarde katoenvezels of zaadpluis, gezuiverd en (gedeeltelijk) ontvet als verband- en vul- en verpakkingsmiddel gebruikt

NOTEN

³⁸ RAR, OGA (Oud Gemeentelijk Archief) Ger., nr. 179; *Almanach de la Département de l'Escaut*, 1809-1815.

³⁹ *Almanach...*, 1809-1815; RAR, MGA Ger., nr. 2354; G. DESEYN, "De zaak Greban & Co 1809-1824", in Cahier 6/2 "Je crée un second Manchester", (Bijlage bij het Tijdschrift voor Industriële Cultuur), 2e trim. 1998, dl. 62, pp. 9-10; deze conclusies steunen op archiefstukken uit het Algemeen Rijksarchief van Den Haag (Nederland); eigen onderzoek wijst eveneens in deze richting, met name in een brief van Greban dd. 21 augustus 1822 gericht aan een niet met naam vermelde graaf, schied hij: "...Nous pensons aussi qu'il existe à Grammont de bienfaisance dans lesquels des machines à files de coton pourroient être placées et mises en mouvement..." (RAG, Hollands Fonds, nr. 748 (872/9)); H. COPPEJANS-DESMEDT, *op. cit.*, pp. 146-147; G. HOEBEKE, *Van katoen tot katoen: de industrie te Oudenaarde 1794-1914*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, R.U.G., 1997-1998, dl. I; over de figuur J. C. Greban: zie p. 136 e.v.; pp. 38,42; de katoenspinnerij van Greban te Oudenaarde werkte van 1809 tot 1827; de katoen weverij van Jean Raepsaet, opgericht in voornoemde stad in

1809, zette in 1811 149 personen aan het werk, waaronder 6 wevers uit Geraardsbergen.

⁴⁰ L. VANDENHEEDE, *Rook uit Kloosters en Kastelen*, V.I.A.T., Gent, 1983, p. 8; H. COPPEJANS- DESMEDT, op. cit., p. 146-147: het textielbedrijf "Wanten Frères" telde in 1817 in haar weverij 135 en in haar spinnerij 60 arbeiders; RAG, *Hollands Fonds*", nr. 718 (924/1); *Almanach de la Province de la Flandre Orientale*, 1827-1828: in 1827 werd de onderneming geleid door de "Gebroeders Wanten", vanaf 1828 staat enkel Albert Wanten nog vermeld.

⁴¹ RAR, MGA Ger., nr. 80, verslag van de vergadering van burgemeester en schepenen van Geraardsbergen, dd. 31 augustus 1830; RAG, *Provinciebestuur 1830-1850*, nr. 2165/2.

⁴² AKG, doc. 212, Ger., dl. 1², art. 633; doc. 212 en 219 van Nederboelare. Het grondgebied van deze gemeente is niet verdeeld in secties. De spaarvijver werd door Jean-Philippe Plettinck in 1857 verkocht aan Karel Van Der Snickt, brouwer te Geraardsbergen. In 1869 werd hij gedempt en omgevormd tot weiland.

⁴³ *Statistique de la Belgique. Mines, usines minéralurgiques, machines à vapeur. Rapport au roi*, Bruxelles, 1842, pp. 142-143; RAR, MGA Nederboelare, nr. 635; RAG, *Provinciebestuur 1830-1850*, nr. 2193.

⁴⁴ AKG, doc. 212, Ger., dl. 3, art. 1205; doc. 219, Ger., 1845; S. GODFROID, D. SURDIACOURT, op. cit., p. 67.

⁴⁵ AKG, doc. 212 en 219, Ned (erboelare); RAR, MGA Ger., nr. 2356, brief dd. 13 mei 1849 van A. Bruyneel aan de burgemeester en schepenen van Geraardsbergen (Alexander Bruyneel was katholiek gemeenteraadslid in 1852-1854 en 1870-1885 en schepen in 1886-1895 van Geraardsbergen en tevens voorzitter van de Werkrechtensraad in 1876-1887, zie desgewenst *De Heemschutter*, 1999/165, pp. 13-14 en 2002/181 p. 18); MGA Nederboelare, nr. 635: de stoommachine van Wanten werkte nog steeds in september 1882, dus méér dan veertig jaar later! Pas in 1914 werd zij ontmanteld.

⁴⁶ *Almanach de la Province de la Flandre Orientale*, 1813-1815, 1829-1830, deze bron vermeldt naast J.B. Hoebeke ook nog als eigenaar van een brouwerij te Geraardsbergen: F. Verhaeghe, A. Antheunis, G.F. Van Crombrughe, P.F. Morre, L. Callebaut, F. Van Der Snickt, F. Bijl en Simoens-De Smet. Zie desgewenst: J. DE RO, *Brouwerijen te Geraardsbergen in de XIXe en XXe eeuw*, in *De Heemschutter*, 2002/184 pp. 9-30. De oude site van Hoebeke verdween samen met een deel van de Oudenaardsestraat door de aanleg van een spoorwegbrug in de zeventiger jaren van de vorige eeuw.

⁴⁷ AKG, doc. 219, Ger., 1837, doc. 212, dl. 2, art. 744; RAR, MGA Ger., nr. 2182; RAG, *Provinciebestuur 1830-1850*, nr. 2173: het textielbedrijf van Caron-Robyn omvatte: "Une filature de coton à bras, un bain à battre le coton, un diable à pointes, une carde, un moulin en gros, 5 petits moulins plats "nommés moulins de lille", 3 chaudières pour teindre des démittes, 2 cuves en bleu et un grilloir à raper les flottes des démittes"; *De Gazet van Geeraardsbergen*, 23 mei 1847, p. 1, k. 3.

⁴⁸ SAG, *Porceleinkaartencollectie De Keyser*, nr. 443 (IX 137).

⁴⁹ RAR, MGA Ger., nr. 2356; AKG, doc. 212, Ger., dl. 2, art. 744; doc. 219, Ger., 1877; RAG, *Provinciebestuur Oost-Vlaanderen*, nr. 1494: brief van het textielbedrijf Caron-Robyn dd. 7 augustus 1858 met briefhoofd "Filature & Tissage...".

⁵⁰ *De Volksverdediger*, 16 augustus 1846, p.4, k. 2; AKG, doc. 212, Ger. dl. 1², art. 561, dl. 2, art. 764, dl. 2, art. 797, dl. 3, art. 797v, dl. 3, art. 1257; doc. 219, 1855; *Wegwijzer...*, 1855-1900; *Exposé de la Situation...*, Gent, 1852, p. 391.

⁵¹ AKG, doc. 212, Ger., dl. 3, art. 1108, art. 1108v, dl. 5, art. 1647; doc. 219, 1854; *Wegwijzer...*, 1855-1872. François Liottier was liberaal raadslid te Geraardsbergen in 1867-1872, bestuurslid en voorzitter van de lokale Liberale Associatie, lid van de Koophandelskamer (1852-1856, 1858-1867, 1869-1870, 1873-1875) en van de Koophandelsrechtbank (1858-1859, 1863-1864).

⁵² *Wegwijzer...*, 1862-1907; de familie Buyserie was woonachtig in de Gentsestraat.

⁵³ Over de familie Van Trimpont, zie uitgebreid: M. VAN TRIMPONT, *Benoit Van Trimpont (1867-1943) en August Van Trimpont (1827-1920)*, *Jules Van Trimpont (1869-1903)*, *Leopold Van Trimpont (1872-1934) en Karel-Lodewijk Van Trimpont (1830-1916)*, dln. 1,2 en 3, in *De Heemschutter*, 2001/175-177; zie ook desgewenst M. VAN TRIMPONT, *Het gerecht in het kanton Geraardsbergen tijdens de burgermaatschappij (ca. 1795-ca. 1920)*, dl. 3, Werkrechtensraad in *De Heemschutter*, 1999/165, pp.14-16; F. DE CHOU, *De gemeenteverkiezingen van 17 november 1895 in Geraardsbergen*, in *De*

Heemschutter, 2002/181, p. 18; *Wegwijzer...*, 1855-1910.

⁵⁴ AKG, doc. 212, Ger., dl. 4, art. 1388; doc. 219, 1869; RABW (Rijksarchief Beveren-Waas), *Archief van de Rechtbank van Koophandel te Aalst*, toegang nr. 121, nr. 641: Alphonse Mahy runde op de Grote Markt een stoffenhandel, die zijn echtgenote Anne-Marie Van Hove na zijn dood in 1853 verder zette; *Wegwijzer...*, 1873-1907; Jules Lefebvre had een handelszaak in de Lessensestraat.

⁵⁵ RAR, MGA Ger., C en I, nr. 2221; RABW, *Provinciebestuur vanaf 1870*, nr. 3/1341/7: François Pevénage zou reeds 7 of 8 jaar het magazijn, vaak gevuld tot 15.000 kg vlas in balen, uitgebaat hebben. De vlasmagazijnen, die in 1888 en vorige jaren op de Grote Markt waren uitgebrand, behoorden toe aan de herbergen "La Cloche" en "Le Roi d'Angleterre" en aan de familie Stocquart.

⁵⁶ Een beknopte genealogie van de familie Flamant komt van de hand van M. Van Trimpont; AKG, doc. 212, dl. 1, art. 239; *Wegwijzer...*, vanaf 1868.

⁵⁷ AKG, doc. 219, Ger., 1886; doc. 212, dl. 1, art. 257; dl. 5, art. 1680; afbeeldingen 7, 14, 15 en 17 komen uit de Verzameling *J. Denie* (Geraardsbergen). Onderzoek naar het fortuin en de mogelijke geldschietters van A.A. Flamant (wie was de heer D'Herde of participeerden er nog andere in de compagnie?) zou verhelderend zijn bij de ontstaansgeschiedenis van deze belangrijke industriële site; J. FLAMANT en J. VAN MELLO, *Het Geraardsbergen van toen*, Brugge, 1985, pp. 94-96, 150: afb. 18 en 20 komen uit deze publicatie, afb. 126 uit geciteerd werk werd door de auteur van dit artikel genomen op 14 januari 1979, maar de bron werd door de auteurs niet vermeld; een beknopte bouwhistoriek van het bedrijf en een onbekende afbeelding van het binnenzicht van de weverij is te vinden bij een interview met Jacques Flamant, in *De Vaandrig*, 9 maart 1985 en gepubliceerd in Carto Numis Club, Geraardsbergen, 1985, nr. 35, p. 28.

⁵⁸ AKG, doc. 212, Ger., dl. 5, art. 1680; RAR, MGA Ger., C en I, nrs. 2224, 2225, 2229, 2230, 2236; *Bouwen door de eeuwen heen. Provincie Oost-Vlaanderen. Arrondissement Aalst*, dl. 1, pp. 288, 290-291; M. DECRITS en H. VAN ISTERDAEL, *Catalogus van de topografisch-historische atlas*, Brussel, 1998, nr. 1349/7: bouwtekening van de voorgevel van het directeurshuis dd. 1 februari 1899; het fotomateriaal werd door de auteur zelf ter plaatse genomen. Dit gebouw met neo-Louis XVI allures staat uitvoerig (voor- en achtergevels, interieur...) beschreven in I. DE WOLF, *De burgerlijke architectuur te Geraardsbergen van 1800 tot 1914*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, R.U.G., 1992-1993, dl. I, pp. 137-146.

⁵⁹ *Statistique de la Belgique. Recensement de l'industrie et du commerce 31 décembre 1910*, Bruxelles, 1919, vol. V, p. 271.

⁶⁰ AKG, doc. 212, Ger., dl. 5, art. 1680; V. VAN BOSSUYT en F. WILMOTTE, *Gidsboek voor de stad Geeraardsbergen*, Geraardsbergen, 1912, pp. 88-90, 119-120; M. DECRITS en H. VAN ISTERDAEL, op. cit., nrs. 707/101, 121, 230, 240 en 269: bouwtekeningen van woonhuizen in de Sint-Anna-, Gaffel- en Karmelietenstraat, door Fr. Van Damme.

⁶¹ Het summier deel van het bedrijfsarchief in mijn bezit betreft vooral documenten uit de periode 1900-1918. Tijdens een bezoek aan de Rue du Collège te Roubaix in augustus 2002 bleek op nr. 160 niemand thuis. Het gebouw met herbepoetste XIXe eeuwse lijstgevel en poort had niet meteen de allure van een fabrieksgebouw. De straat en omgeving leek sterk vervallen en grotendeels bewoond door migranten. Toch viel er in de buurt een aantal geslaagde restauraties van vroegere textielbedrijven met een woonfunctie te noteren.

⁶² *Annexes du Moniteur Belge*, 1923, 2^e trim., p. 633 (nr. 3784.2); 1952, 3^e trim. p. 633 (nr. 17397.3); 1953, 3^e trim., p. 409 en 2459 (nrs. 9899.2 en 17661.3).

⁶³ AKG, doc. 212, Ger., dl. 4, art. 3795; K. MAINZ, *Over bouwen en verbouwen. De textielnijverheid in het arrondissement Aalst (1914-1944): een industriële archeologie*; onuitgegeven licentiaatsverhandeling, R.U.G. 2000-2001: deze auteur schetst een zeer beknopt beeld van de textielnijverheid te Geraardsbergen tijdens de XIXe eeuw en geeft een korte historiek van het bedrijf van Flamant. Zijn studie behandelt vooral de periode 1914-1944 en wist hierbij voor de Denderstad enkel de wolweverij van D'hayer en De Smet (1919-1924) in de Polderstraat te lokaliseren. (zie desgewenst: http://home.planetinternet.be/~sint/lod8/aalst_textiel/deel_II/aalst_textiel_deel_II_2_2.htm)

⁶⁴ *Exposé de la Situation...*, Gent, 1858, p. 310.